

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟ

Μ' ένα μοναδικό μολύβι μαύρο
ζωγράφιζε χρωματιστά πουλιά
στο εξώφυλλο των συγγραμμάτων...

(A. Z., *Μονόφτερη*)

Είναι ίσως δύσκολο να συμπεκνώσει κανείς σε λίγες γραμμές την προσωπικότητα και το έργο της Αλεξάνδρας Ζερβού, της δικής μας Αλεξάνδρας. Στις σελίδες που ακολουθούν, με χαμηλή φωνή, επιχειρούμε να ιχνηλατήσουμε την πνευματική διαδρομή της και την πολλαπλή συμβολή της στα επιστημονικά πεδία τα οποία υπηρέτησε από διάφορες θέσεις.

Η Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Ζερβού εργάστηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης από το 2009 μέχρι το 2022, μετά από ευδόκιμη θητεία, από το 1989 έως το 2009, στο Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Εκπαίδευσης και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Το γνωστικό της αντικείμενο ήταν «Κλασική Φιλολογία και Παιδική Λογοτεχνία», ένας ρηξικέλευθος συνδυασμός, τον οποίον υπηρέτησε με εξαιρετική επιτυχία σε όλη την ερευνητική της διαδρομή. Ανήκει στη γενιά των Πανεπιστημιακών που εργάστηκαν εντατικά και με πάθος για να καθιερωθούν και να κατοχυρωθούν επιστημονικά τα Τμήματα αυτά στα ελληνικά Πανεπιστήμια. Μετά την αποχώρησή της από την ενεργό υπηρεσία, με ομόφωνες αποφάσεις του Τμήματος και της Συγκλήτου του Πανεπιστημίου Κρήτης, αναγορεύθηκε Ομότιμη Καθηγήτρια σε μια σεμνή τελετή στις 25 Νοεμβρίου 2023.

Σπούδασε Φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του ΕΚΠΑ και συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Έχει *Maitrise* Συγκριτικής Λογοτεχνίας από το Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Paris IV) και DEA στη Νεοελληνική και Συγκριτική Φιλολογία από το ίδιο Πανεπιστήμιο. Έχει, επίσης, DEA Κλασικής Φιλολογίας και Θεωρίας Λογοτεχνίας από το Τμήμα Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Nanterre (Paris X). Εκπόνησε τη διδακτορική της διατριβή στο ίδιο Πανεπιστήμιο με τον διακεκριμένο Καθηγητή Κλασικής Φιλολογίας Francis Vian.

Στη διάρκεια της σταδιοδρομίας της, ασχολήθηκε ταυτόχρονα με την ομηρική έρευνα και την έρευνα της Παιδικής Λογοτεχνίας, κατορθώνοντας να διανοίξει συνδετικές ατραπούς μεταξύ των δύο πεδίων. Σε αυτό το πλαίσιο, αξιοποίησε και μελέτησε ιδιαίτερα την έννοια της διασκευής, καθώς και της παρωδίας και του μύθου, ως δυναμικών γενεσιουργών μηχανισμών για τη δημιουργία του παιδικού βιβλίου στην Ευρώπη. Ειδικότερα, οι δημοσιεύσεις της σε διεθνούς κύρους γαλλόφωνα, αγγλόφωνα και γερμανόφωνα περιοδικά εστιάστηκαν στην αξιοποίηση της λογοτεχνικής θεωρίας στην ομηρική έρευνα, την παντοειδή πρόσληψη του Ομήρου, την αρχαιογνωσία του Καζαντζάκη, την πρόσληψη και

τις χρήσεις των κλασικών και του λογοτεχνικού μύθου, την πρόσληψη του ιστορικού και πολιτισμικού παρελθόντος στα βιβλία των παιδιών και των ενηλίκων, και τη συγκριτική και κοινωνιολογική θεώρηση της νεανικής λογοτεχνίας και του παιδικού βιβλίου. Οι μελέτες της συμπεριελήφθησαν, επί εικοσαετία, στη βασική βιβλιογραφία των εξετάσεων για την Agrégation. Εργασίες της για την πρόσληψη των μύθων, τις μεταμορφώσεις των κλασικών και το κωμικό στοιχείο, συμπεριλαμβάνονται, επίσης, στη βασική βιβλιογραφία των παιδαγωγικών επιμορφώσεων που διοργανώνει η APLAES (Association des Professeurs de Langues Anciennes) για τους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη Γαλλία. Εργασίες της χρησιμοποιούνται και στις αντίστοιχες επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Με το συγγραφικό της έργο η Αλεξάνδρα Ζερβού έχει εμπλουτίσει τόσο τη βιβλιογραφία για την ομηρική έρευνα όσο και για την παιδική και νεανική λογοτεχνία. Έχει συγγράψει τα βιβλία: *Το Παιχνίδι της Ποιητικής Δημιουργίας στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Για μια Θεωρία της Ομηρικής Ποιητικής* (Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα), *Ironie et Parodie. Le Comique chez Homère* (Βιβλιοπωλείο της Εστίας – Ι.Δ. Κολλάρου), *Λογοκρισία και Αντιστάσεις στα Κείμενα των Παιδικών μας Χρόνων* (Οδυσσεάς) και *Στη Χώρα των Θαυμάτων. Το Παιδικό Βιβλίο ως Σημείο Συνάντησης Παιδιών-Ενηλίκων* (Πατάκης). Έχει, επίσης, συγγράψει την πολυσέλιδη εισαγωγή, «Η Οδύσσεια ανάμεσα στο Παραμύθι και το Μυθιστόρημα», στην ανώνυμη μετάφραση της *Οδύσσειας* του 1932, όπου κατατάσσονται και αξιολογούνται οι νεοελληνικές ομηρικές μεταφράσεις. Πάνω από εκατόν πενήντα εργασίες της έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά περιοδικά και σε συλλογικούς τόμους.

Εργάστηκε με πρωτοποριακό τρόπο, για την οριοθέτηση και την ερευνητική και βιβλιογραφική αυτονόμηση του αντικειμένου της Παιδικής Λογοτεχνίας, καθώς και την προβολή, τη μελέτη και τη διάδοση της ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας στο εξωτερικό. Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσίασε και στήριξε θεωρητικά με πολυσέλιδες εργασίες τις υποψηφιότητες των ελλήνων δημιουργών για τα διεθνή βραβεία Hans Christian Andersen και Astrid Lindgren, όπως αυτές του συγγραφέα Ευγένιου Τριβιζά. Συνδυάζοντας διαφορετικές συγκριτικές μεθόδους ερεύνησε τις διαρκείς και συχνότατα ετεροχρονισμένες επιδράσεις των κλασικών παιδικών βιβλίων στην ευρύτερη Ελληνική και Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία (των ενηλίκων), Νεότερη και Σύγχρονη. Στο πλαίσιο αυτό, εκπονήθηκαν, υπό την εποπτεία της, πρωτότυπες διατριβές, οι οποίες συνέβαλαν στη διερεύνηση και διεύρυνση του πεδίου της Παιδικής Λογοτεχνίας στις διασταυρώσεις του με τον αρχαίο μύθο και τη Νεοελληνική Λογοτεχνία.

Το ευρύτατο και πολυσχιδές έργο της αξιολογήθηκε για την ευρυμάθεια και την προαγωγή της κριτικής σκέψης με επαινετικές κριτικές, οι περισσότερες από επιφανείς επιστήμονες, μεταξύ άλλων, σε αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά περιοδικά, όπως οι Γάλλοι Jean Perrot, Philippe Brunet και Denise Escarpit, ο Αυστριακός Hans Schwabl, ο Ελβετός Claude Calame, νεότεροι Αμερικανοί και άλλοι πολλοί. Στις κριτικές αυτές, ως κοινός τόπος

μεταξύ τους, επισημαίνονται δύο στοιχεία: η πρωτοτυπία της σκέψης, αλλά και η ευαισθησία της προσέγγισής της. Ξένοι και έλληνες ειδικοί στα πεδία της ομηρικής έρευνας και της παιδικής λογοτεχνίας έχουν παραπέμψει πολλάκις στο έργο της. Έχουν καταγραφεί πάνω από εφτακόσιες παραπομπές.

Υπήρξε ιδρύτρια και χρημάτισε επί δεκαετία επιστημονική Διευθύντρια του πρώτου Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος στην Ελλάδα για το Παιδικό Βιβλίο, με τίτλο «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό: Σχέσεις Αντίθεσης και Συναλληλίας» που λειτούργησε στο Πανεπιστήμιο του Αιγαίου. Το πρόγραμμα αυτό αξιολογήθηκε με άριστα, πρώτευσε μεταξύ όλων των μεταπτυχιακών της Ελλάδας, και χρηματοδοτήθηκε δύο φορές από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Διεθνούς Ερευνητικού και Διαπανεπιστημιακού Κέντρου Charles Perrault. Σε αυτό το πλαίσιο, συνεργάστηκε σε μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών προγραμμάτων με τον διευθυντή του κέντρου, Καθηγητή Jean Perrot, καθώς και με τον Καθηγητή Hans Heino Ewers, Διευθυντή του Ινστιτούτου Έρευνας για τη Νεανική Λογοτεχνία του Πανεπιστημίου Goethe της Φρανκφούρτης. Σε συνεργασία με την Καθηγήτρια Muguras Constantinescu, συντόνισε ερευνητικό πρόγραμμα για τις αφηγήσεις γυναικείας ενηλικίωσης στην Ευρώπη, καθώς και τις μεταφράσεις τους. Ως ιδρυτικό μέλος της διεθνούς Εταιρείας Οδυσσειακών Σπουδών (Center for Odyssean Studies), συμμετείχε για περισσότερα από είκοσι χρόνια στην Επιστημονική Επιτροπή για τη διοργάνωση των διεθνών Ομηρικών Συνεδρίων στην Ιθάκη. Διετέλεσε Αντιπρόεδρος του δεκαμελούς επιστημονικού συμβουλίου των εκδόσεων Peter Lang για τη σειρά *Mythe et Matériau Pédagogique* από το 2000 ως το 2010. Εργάστηκε, επίσης, για πολλά χρόνια ως μέλος της συντακτικής και επιστημονικής επιτροπής των περιοδικών *Γλώσσα, Κείμενα* και *GAIA (Revue Interdisciplinaire sur la Grèce Archaique)*.

Συνεργάστηκε με τους ομότιμους σήμερα συναδέλφους της Νίκο Παπαδογιαννάκη, Τηλέμαχο Μουδατσάκη και Ελληνίκη Νικολουδάκη, και κατόρθωσε να ιδρυθεί στο ΠΤΔΕ το Εργαστήριο για τη μελέτη της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στην Εκπαίδευση (ΕΜΕΓΛΟ). Επί σειρά ετών, διετέλεσε Διευθύντρια του Τομέα Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών και του ΕΜΕΓΛΟ του ΠΤΔΕ Κρήτης.

Δοκίμασε και κατά καιρούς δοκιμάζει την πένα της και στο πεδίο της λογοτεχνικής παραγωγής. Το φως της δημοσιότητας έχουν δει ποιήματά της, μεστά μιας ματιάς ευαίσθητης και διεισδυτικής, που συχνά ακτινογραφούν με τρόπο ανεξάρτητο την εποχή μας. Στην ποιητική της παραγωγή εκβάλλουν η εμβριθής αρχαιομάθειά της και η αγάπη της για τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας. Λογοτεχνικά κείμενά της έχουν δημοσιευθεί στα περιοδικά *Φρέαρ*, *Περί ου*, *Poeticanet*, *Το Πατάρι των Αναγνώσεων* κ.ά.

Όσοι είχαμε την τύχη να συνεργαστούμε μαζί της, γνωρίσαμε έναν γενναιόδωρο, πνευματώδη, πράο και ευγενή άνθρωπο, που ήξερε να αφουγκράζεται προσεκτικά τον συνομιλητή της, και να μοιράζεται τις μοναδικές γνώσεις της για τα κλασικά γράμματα, τη

θεωρία της λογοτεχνίας, τη διδακτική πράξη και την έρευνα στο πεδίο. Στη διάρκεια της θητείας της, μαθήτευσαν κοντά της φοιτητές και φοιτήτριες, που με χαρά διαπιστώνουμε πως μπολιάστηκαν με τη βαθιά αγάπη που η ίδια τρέφει για την τέχνη του λόγου, είτε πρόκειται για τα ομηρικά έπη είτε πρόκειται για την ελληνική και ξένη κλασική και σύγχρονη λογοτεχνία.

Εν κατακλείδει, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα πως η Αλεξάνδρα Ζερβού έχει αφήσει ανεξίτηλο αποτύπωμα στον χώρο των επιστημονικών πεδίων που θεράπευσε, επηρεάζοντας και εμπνέοντας φοιτητές, εκπαιδευτικούς και συναδέλφους της με τις δημοσιεύσεις της, τη διδασκαλία της και το προσωπικό της παράδειγμα. Ο παρών τόμος δεν αποτελεί παρά ελάχιστο φόρο τιμής στην επιστήμονα των ευρέων οριζόντων, την εμπνευσμένη δασκάλα, τον ευγενή άνθρωπο για την πολύχρονη και πολύτιμη προσφορά της. Ευχαριστούμε θερμά την εικονογράφο και συγγραφέα Σ. Ζαραμπούκα που φιλοτέχνησε το εξώφυλλο καθώς και τον Ομότιμο Καθηγητή Ν. Παπαδογιαννάκη που συνέθεσε το εμπνευσμένο επίγραμμα. Θερμές, επίσης, ευχαριστίες στις/στους συνάδελφους της από το Πανεπιστήμιο Κρήτης και τις μεταπτυχιακές φοιτήτριες και τις διδακτόρισές της που συνέβαλαν με μεγάλη προθυμία στη συγκρότηση του παρόντος «κανισκίου άντιχάρτιος», το οποίο με περισσή χαρά προσφέρουμε στην τιμώμενη, τη δική μας Αλεξάνδρα.

Κωνσταντίνος Σπανουδάκης
Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Κρήτης
Καθηγητής Τμήματος Φιλολογίας

Γιάννης Σπαντιδάκης
Κοσμήτορας Σχολής Επιστημών της Αγωγής
Καθηγητής ΠΤΔΕ

Βασιλική Βασιλούδη
Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΔΕ